

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5:**ΟΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΕΙΣΜΟΥ ΤΗΣ 7.9.1999 ΣΤΑ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΑ ΚΑΙ ΣΤΙΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ: ΜΑΚΡΟΣΚΟΠΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΩΝ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ ΤΟΥ ΥΠΕΣΔΔΑ**

Ο σεισμός της 7^{ης} Σεπτεμβρίου 1999, όπως είναι γνωστό, επέφερε μεγάλες καταστροφές στο δομημένο περιβάλλον της Δυτικής Αθήνας. Η καταστροφική μανία του σεισμού δεν έκανε διάκριση μεταξύ νοικοκυριών και επιχειρήσεων. Οι συνέπειές του στην οικονομία, στην κοινωνία και στην τοπική απασχόληση θα πρέπει να εκτιμηθούν από την σκοπιά και των δύο. Οι επιχειρήσεις και τα νοικοκυριά είναι ανοικτά συστήματα με διαφορετική όμως δυναμική. Επηρεάζονται και επηρεάζουν το τοπικό οικονομικό και κοινωνικό γίγνεσθαι. Από αυτή την άποψη οι κοινωνικές συνθήκες εργασίας και διαβίωσης και οι μεταβολές λόγω έκτακτων γεγονότων όπως οι σεισμοί, έχουν σημαντικές οικονομικές και κοινωνικές επιπτώσεις.

Θα πρέπει επίσης, να εκτιμηθούν οι συνέπειες από το σεισμό όχι μόνο από τη σκοπιά των *υλικών* αλλά και των *άυλων ζημιών* που προκλήθηκαν. Ιδιαίτερα στον τομέα της τοπικής ενεργού ζήτησης, οι αλλαγές που επέφερε ο σεισμός είναι πολύ μεγάλες. Οι υλικές ζημιές αύξησαν π.χ. τη ζήτηση για προϊόντα και υπηρεσίες των κατασκευαστικών επιχειρήσεων, παράλληλα όμως προκλήθηκε μία μεγάλη, βραχυχρόνια τουλάχιστον, αλλαγή στην οικονομική συμπεριφορά και στα καταναλωτικά πρότυπα. Ο σεισμός επέφερε σε πολλές περιπτώσεις μείωση στα εισοδήματα των νοικοκυριών. Το πόσο επηρεάστηκε η ενεργός ζήτηση του νοικοκυριού από αυτή την μείωση και κυρίως, προς τα πού στράφηκε εξαρτάται άμεσα από το ύψος του εισοδήματος. Για περιοχές όπως της Δυτικής Αθήνας, που κατοικούνται, όπως είδαμε, κυρίως από νοικοκυριά με χαμηλά εισοδήματα, οι οικονομικές συνέπειες του σεισμού ήταν περισσότερο επώδυνες, αλλά και τα αναμενόμενα αποτελέσματά του στις τοπικές αγορές διαφορετικά από ότι σε μία «πλούσια» σεισμόπληκτη περιοχή, ως συνέπεια των διαφορετικών εισοδηματικών ελαστικότητων τους.

Οι άυλες όμως επιπτώσεις του σεισμού επηρεάζουν και την προσφορά. Ούτως ή άλλως αλλαγές στη ζήτηση έχουν μεσοπρόθεσμες επιπτώσεις και στην προσφορά. Κυρίως όμως το φορτισμένο ψυχολογικό κλίμα επηρέασε τόσο την προσφορά στην αγορά εργασίας όσο και τη γενικότερη προσφορά προϊόντων και υπηρεσιών από τις επιχειρήσεις, αφού τροποποίησε στρατηγικούς στόχους και επιχειρησιακούς προγραμματισμούς.

Πολλές από τις επιπτώσεις αυτές, τέσσερα χρόνια μετά το σεισμό, εξακολουθούν να παραμένουν στην περιοχή της έρευνας. Οι άμεσες και ιδιαίτερα οι έμμεσες

επιπτώσεις στην οικονομική ζωή της περιοχής παραμένουν δύσκολα μετρήσιμες.¹ Παρακάτω γίνεται μία προσπάθεια να περιγραφούν οι κοινωνικές και οι οικονομικές συνθήκες που επικρατούσαν ένα μήνα μετά από το σεισμό στην περιοχή και να αναδειχθούν τόσο οι ιδιαιτερότητες όσο και οι ανάγκες που προέκυψαν.

Για την περιγραφή χρησιμοποιείται η έρευνα που έκανε, ένα μήνα μετά το σεισμό, το ΥΠΕΣΔΔΑ σε συνεργασία με την ΕΣΥΕ, η οποία είναι και η πηγή όλων των στατιστικών στοιχείων που παραθέτουμε στη συνέχεια. Στόχος ήταν να αναζητηθούν κατ' αρχή **οι έμμεσες κοινωνικές-οικονομικές επιπτώσεις στις κατοικίες και τα νοικοκυριά** και κατόπιν να επιχειρηθεί **μία πρώτη προσέγγιση των οικονομικών επιπτώσεων τόσο από την άποψη της επιχειρηματικής ζωής όσο και από την άποψη της επίδρασης των σεισμών στην τοπική απασχόληση**².

Η αξία της έρευνας έγκειται στο ό,τι προσεγγίζει ποσοτικά ένα ευρύ φάσμα κοινωνικών και οικονομικών χαρακτηριστικών της πληγείσας περιοχής. Αναφέρεται σε 4 αλληλοκαλυπτόμενες κατηγορίες: (α) το πληγέν νοικοκυριό, (β) τις πληγείσες κατοικίες, (γ) τις πληγείσες μορφές απασχόλησης και (δ) τις πληγείσες οικονομικές μονάδες. Ωστόσο τα στοιχεία που ακολουθούν απαιτούν προσοχή ως προς την εξαγωγή συμπερασμάτων γιατί *η απογραφή δεν αφορούσε το σύνολο του πληγέντος δυναμικού της Δυτικής Αθήνας, αλλά μόνο όσους προσήλθαν στα ειδικά γραφεία της ΕΣΥΕ που είχαν οργανωθεί για το σκοπό αυτό σε όλες τις γειτονιές.*

5.1. Οι επιπτώσεις στα νοικοκυριά³

Στο σύνολο της περιοχής έρευνας που επλήγη από το σεισμό, το ΥΠΕΧΩΔΕ χαρακτήρισε ως πληγείσες, «κίτρινες» ή «κόκκινες», 72.906 κατοικίες. Από αυτές το 96% ήταν κατοικημένες την ημέρα του σεισμού και το 4% κενές. Η συντριπτική πλειοψηφία των πληγεισών κατοικιών (92%) χαρακτηρίστηκαν ως κίτρινες ενώ ένα 8%, θεωρήθηκε ότι υπέστη ήταν ανεπανόρθωτες ζημιές. Η σφοδρότητα των καταστροφών από το σεισμό δεν εξαρτάται μόνο από γεωφυσικούς παράγοντες (ποιότητα εδάφους, απόσταση από το ρήγμα) αλλά και από κοινωνικούς-οικονομικούς παράγοντες που έχουν άμεση σχέση με την κατασκευή των κατοικιών (ποιότητα κατασκευής, χρόνος και συνθήκες κατασκευής, τύπος κατοικίας κλπ). Πρέπει επίσης να σημειώσουμε ότι το 8%

1. Ένα από τα βασικά ερωτήματα είναι πόση από την τοπική παραγωγική δραστηριότητα παραμένει στην τοπική αγορά και αφορά την τοπική κοινωνία.

2. Μέχρι σήμερα δεν γνωρίζουμε σε ποιο βαθμό τα στοιχεία της έρευνας του ΥΠΕΣΔΔΑ έχουν αξιοποιηθεί από τις υπηρεσίες του ή από άλλο κρατικό φορέα. Γεγονός είναι ότι έχει συγκεντρωθεί πολύτιμο υλικό το οποίο βέβαια ενέχει όλες τις “ατέλειες” και “αστοχίες” που έχουν οι απογραφές στην Ελλάδα: οι ερωτώμενοι δεν απαντούν πάντα με ειλικρίνεια, οι συνεντευκτές δεν είναι ειδικοί, κ.α.

3. Τα στοιχεία που αναλύονται στη συνέχεια αντιστοιχούν στους πίνακες του Παραρτήματος Ι.

του συνολικού πληθυσμού που επλήγη ήταν *οικονομικοί μετανάστες*, ποσοστό αρκετά υψηλό για Ευρωπαϊκή χώρα και ενδεικτικό της κοινωνικής σύνθεσης της περιοχής.

Οι οικονομικές αλλά και οι έμμεσες κοινωνικές επιπτώσεις στα νοικοκυριά που επλήγησαν από το σεισμό διαφέρουν ανάλογα με την *ιδιοκτησιακή σχέση* που είχαν οι τελευταίοι κάτοικοι με το ακίνητο που υπέστη τις ζημιές. Το κόστος που επωμίζονται οι ενοικιαστές περιλαμβάνει το κόστος των οικοσκευών που καταστράφηκαν, το κόστος μετακόμισης και το ψυχολογικό κόστος. Αντίθετα, στους ιδιοκτήτες προστίθεται το κόστος επισκευής ή ανακατασκευής του ακινήτου όπως επίσης το ψυχολογικό κόστος το οποίο συχνά είναι πολύ μεγαλύτερο. Το 77% των πληγέντων νοικοκυριών ήταν ιδιοκτήτες, μόλις το 18% ήταν ενοικιαστές και ένα ποσοστό της τάξης του 5% ταξινομήθηκε σε άλλες ιδιοκτησιακές σχέσεις⁴. Τα στοιχεία αυτά επαληθεύουν την άποψη περί ιδιόκτητης στέγης και από νοικοκυριά χαμηλών εισοδημάτων, η οποία τεκμηριώνεται από πολλές έρευνες του ΕΚΚΕ και άλλων (Κασιμάτη, 1989, Λεοντίδου, 1993, Μαλούτας, 1992). Ο σεισμός όμως ανέδειξε τα ποιοτικά χαρακτηριστικά αυτής της σχέσης η οποία είχε χρησιμοποιηθεί παλαιότερα από ορισμένους ως ένδειξη περιορισμένων κοινωνικών και ταξικών διαφορών στην οργάνωση του αστικού χώρου της Αθήνας.

Τα νοικοκυριά που επλήγησαν από το σεισμό, δεν διέθεταν την οικονομική ευμάρεια και τις ασφαλιστικές δικλείδες αντιμετώπισης τέτοιων έκτακτων καταστάσεων. Αυτό συμπεραίνεται όχι μόνο από το γεγονός ότι η πλειοψηφία των πληγεισών περιοχών είναι από τις περιοχές χαμηλότερων στρωμάτων της Αθήνας, όσο και από τα στοιχεία της *ποιότητας των κατασκευών, τα στοιχεία του μεγέθους των κατοικιών* και τις *αδυναμίες* (καμιά φορά και άρνησης) πολλών νοικοκυριών να *επισκευάσουν τις κατοικίες τους*, τέσσερα χρόνια μετά το σεισμό. Το μέσο εμβαδόν των ιδιόκτητων κατοικιών που επλήγησαν ήταν περίπου 85 m² ενώ το αντίστοιχο εμβαδόν των πληγεισών ενοικιαζομένων κατοικιών ήταν 70 m². Τα στοιχεία αυτά θα πρέπει να χρησιμοποιούνται μόνο ως συγκριτικό στοιχείο ομοειδών τύπων κατοικιών. Επειδή οι μονοκατοικίες έχουν γενικότερα μεγαλύτερη επιφάνεια από τα διαμερίσματα υπάρχει κίνδυνος μεροληπτικού λάθους. Το Καματερό, για παράδειγμα, όπου οι περισσότερες κατοικίες που επλήγησαν ήταν μονοκατοικίες και διπλοκατοικίες, δεν σημαίνει ότι είναι πιο «εύπορο» από το Χαϊδάρι επειδή έχει μεγαλύτερο μέσο όρο εμβαδού στις πληγείσες κατοικίες.

Ένα άλλο στοιχείο που θα μπορούσε να περιγράψει τις κοινωνικο-οικονομικές συνθήκες αλλά και τις διαφορές που εντοπίζονται μεταξύ ιδιόκτητων και ενοικιαζόμε-

4. Ένα ενδιαφέρον ερώτημα είναι κατά πόσο οι κατοικίες οι οποίες δεν ιδιοκατοικούντο ανήκαν σε κατοίκους της περιοχής.

νων πληγείσων κατοικιών είναι το γεγονός ότι οι ιδιόκτητες κατοικίες αποτελούνταν από 4 δωμάτια και πάνω ενώ οι περισσότερες ενοικιαζόμενες κατοικίες από 3 ή 2 δωμάτια. Θα πρέπει να τονιστεί ότι η μεγάλη πλειοψηφία (61%) των πληγείσων ενοικιαζομένων κατοικιών είναι διαμερίσματα. Αντίθετα, το 64% των ιδιόκτητων πληγείσων κατοικιών είναι μονοκατοικίες, διπλοκατοικίες ή άλλες πλην διαμερισμάτων κατοικίες. Ενδεικτικό των οικονομικών δυνατοτήτων αλλά και των εναλλακτικών λύσεων που είχαν τα πληγέντα νοικοκυριά είναι ότι το 16% από αυτά, ήταν κάτοχοι μιας άλλης κατοικίας. Εάν υπολογιστεί ότι το 64% περίπου των κατοικιών αυτών δεν ήταν κενές την ημέρα του σεισμού γίνεται αντιληπτό γιατί η πλειοψηφία των νοικοκυριών που έχουν και άλλη κατοικία αναζήτησε πρόσκαιρες λύσεις είτε φιλοξενούμενη σε γνωστούς και συγγενείς (34%) είτε παραμένοντας στην πληγείσα κατοικία (36%).

Οι καταστροφές από το σεισμό, η γνώση ότι η περιοχή βρίσκεται πάνω στο ρήγμα της Πάρνηθας και ο φόβος για ένα νέο σεισμό δεν αποτέλεσαν ισχυρά κίνητρα απομάκρυνσης των νοικοκυριών από τον τόπο τους. Αντιθέτως, η ισχυρή σχέση τους με την γειτονιά – την κατοικία αλλά και τους κοντινούς τόπους δουλειάς επέτειναν την βούληση τους να συνεχίσουν να κατοικούν, να διασκεδάζουν και να εργάζονται στις σεισμόπληκτες περιοχές. Η τραγική αυτή εμπειρία είναι μία ακόμη ένδειξη ότι οι θεωρίες που υποστηρίζουν ότι ο τόπος εγκατάστασης των νοικοκυριών μπορεί να επηρεαστεί πολύ εύκολα, με μια γεωγραφική διαφοροποίηση εξωτερικών συνθηκών (π.χ. των τοπικών φορολογικών συντελεστών βλ. Tiebout), δεν έχουν πρακτική εφαρμογή και κυρίως τα συμπεράσματα τους δεν μπορούν να υιοθετηθούν για την εφαρμογή παρεμβατικών πολιτικών.

Το 90% των πληγέντων νοικοκυριών με 190.938 μέλη δήλωσε ότι επιθυμεί να παραμείνει στον ίδιο δήμο που κατοικούσε πριν από το σεισμό. Το μεγαλύτερο μάλιστα ποσοστό (34% των νοικοκυριών και 32% των μελών) είχε παραμείνει στην πληγείσα κατοικία. Η αμέσως επόμενη προσωρινή λύση ήταν η φιλοξενία από γνωστούς και συγγενείς (33% των νοικοκυριών και 29% των μελών). Το γεγονός αυτό περιγράφει ότι για μία ακόμα φορά οι άτυποι αυτοί δεσμοί και τα *άτυπα δίκτυα κοινωνικής υποστήριξης* συγγενών και φίλων καλύπτουν τις ελλείψεις ή την απουσία του κοινωνικού κράτους. Στην Ελλάδα και σε περιοχές όπως η Δυτική Αθήνα με τα συγκεκριμένα κοινωνικά δίκτυα και άτυπες σχέσεις (στην οικογένεια, στην παραγωγή, μεταξύ φίλων, κ.α.) αποτελούν συχνά λύση σε οικονομικά και κοινωνικά προβλήματα (βλ. και Leontidou, 1991, Βαϊού κ.α, 1996).

Τα νοικοκυριά, που ένα μήνα μετά από το σεισμό, φιλοξενούνται από γνωστούς και συγγενείς ως πρώτη τους επιθυμητή προτίμηση έχουν την παραμονή στη φιλοξενία και

ως δεύτερη την ενοικίαση διαμερίσματος. Αντίστροφες είναι οι επιθυμίες αυτών που παραμένουν στις πληγείσες κατοικίες. Οι περισσότεροι επιθυμούν να ενοικιάσουν διαμέρισμα και η φιλοξενία σε γνωστούς έρχεται ως δεύτερη επιλογή.

Από τα στοιχεία του ΥΠΕΣΔΔΑ προκύπτει ότι η ενοικίαση διαμερίσματος είναι μία από τις πλέον «δημοφιλείς» λύσεις. Θα πρέπει όμως να τονιστεί ότι: α) είναι σημαντικό να εκτιμηθεί κατά πόσο επηρεάστηκε η έκφραση αυτής της προτίμησης, από την εξαγγελία επιδότησης ενοικίου, β) η παραμονή στην ίδια περιοχή και η ενοικίαση διαμερίσματος ήταν αρκετά δύσκολο να συνδυαστούν και γ) η ενοικίαση διαμερίσματος απαιτεί την ίδια συμμετοχή που, για το εισόδημα των χαμηλότερων εισοδηματικών στρωμάτων και των πολυμελών νοικοκυριών, ήταν αρκετά επιβαρυντική, αν όχι αδύνατη.

Είναι χαρακτηριστικό ότι μεγάλο ποσοστό νοικοκυριών που διέμεναν σε οργανωμένη κατασκήνωση επιθυμούσαν να παραμείνουν στον καταυλισμό λυομένων. Επίσης μεγάλο ποσοστό νοικοκυριών που διέμεναν σε τροχόσπιτα επιθυμούσαν να παραμείνουν σε καταυλισμό τροχόσπιτων. Οι προτιμήσεις αυτές θα πρέπει να εξηγηθούν: (α) από τη γρήγορη και με ελάχιστο κόστος λύση του προβλήματος (β) από τις προσδοκίες, που αναπτύσσονται σε αυτές τις περιπτώσεις, για την τελική κατοχή του λυόμενου ή του τροχόσπιτου και (γ) ως συνέπεια των προηγούμενων από τις προσδοκίες της ενοικίασης του τροχόσπιτου σε τρίτους.

Μία από τις σημαντικότερες κοινωνικές αλλά και οικονομικές συνέπειες του σεισμού είναι ότι επέφερε “ διάσπαση ” σε πολλά από τα πληγέντα νοικοκυριά: 1.537 νοικοκυριά αναγκάστηκαν λόγω σεισμού να διασπαστούν, με ότι μπορεί αυτό να σημαίνει για την συνοχή και τα οικονομικά του νοικοκυριού, αλλά και για τον ευρύτερο κοινωνικό ιστό της περιοχής. Τα περισσότερα μέλη των νοικοκυριών αυτών «κατανεμήθηκαν» μεταξύ συγγενών και φίλων. Το μέσο μέγεθος των νοικοκυριών που διασπάστηκαν ήταν περίπου 4 άτομα (2,8 ο μέσος όρος νοικοκυριού στην Ελλάδα).

Οι περισσότερες πολυμελείς οικογένειες βρήκαν καταφύγιο σε οργανωμένες κατασκηνώσεις, πλοία ή γήπεδα. Το μέγεθος μίας πολυμελούς οικογένειας την καθιστά σχεδόν απαγορευτική για φιλοξενία από γνωστούς και συγγενείς. Μόλις το 2% των οικογενειών με πάνω από 6 μέλη εφίλοξευτο κατά τη διάρκεια της απογραφής. Όσο ο αριθμός των μελών των νοικοκυριών μικραίνει τόσο μεγαλώνει το ποσοστό των νοικοκυριών που φιλοξενούνται από συγγενείς και φίλους αλλά και από άλλες εναλλακτικές λύσεις όπως τα ξενοδοχεία. Από το σύνολο των πληγείσων νοικοκυριών το 9% είχε τουλάχιστον ένα παιδί μικρότερο των δέκα χρόνων και το 21% ένα μέλος μεγαλύτερο των 60 χρόνων. Δεν είναι τυχαίο ότι και στις δύο περιπτώσεις η πλειοψηφία των νοικοκυριών φιλοξενείτο ή διέμενε στην πληγείσα κατοικία. Από το σύνολο του πληθυσμού που επλήγη την 7^η Σεπτεμβρίου 1999, 22.034 ήταν άτομα με

ειδικές ανάγκες. Τα άτομα αυτά κατανέμονται σε 18.438 νοικοκυριά. Το ότι το 32% των νοικοκυριών αυτών παραμένει στην πληγείσα κατοικία και πολύ περισσότερο ότι το 31% φιλοξενείται από συγγενείς, περιγράφει όχι μόνο το οικονομικό, κοινωνικό και ψυχολογικό κόστος της οικογένειας και του κοινωνικού περίγυρου αλλά και την ανάγκη ύπαρξης υποδομών εξυπηρέτησης των ατόμων αυτών σε καταστάσεις έκτακτης ανάγκης ⁵.

Είναι φανερό ότι οι οικονομικές επιπτώσεις του σεισμού και τα μέτρα που πρέπει να ληφθούν για κάθε μία από τις κοινωνικές ομάδες που αναφέρθηκαν παραπάνω είναι διαφορετικές. Οι επιπτώσεις όμως αυτές δεν εκφράζονται ενιαία στο χώρο της Δυτικής Αθήνας. Για το λόγο αυτό γίνεται προσπάθεια εντοπισμού των ιδιαιτεροτήτων σε κάθε ένα από τους δήμους της περιοχής έρευνας.

Οι δήμοι της περιοχής έρευνας θα μπορούσαν να ομαδοποιηθούν σε τρεις κατηγορίες, με κριτήρια: 1) τον αριθμό των πληγισμών κατοικιών σε σχέση με το μέγεθος του δήμου και 2) το ποσοστό των κατεστραμμένων στο σύνολο των πληγισμών κατοικιών. Με βάση τα κριτήρια αυτά οι κατηγορίες είναι: α) Δήμοι που υπέστησαν συγκριτικά μεγάλες ζημιές και είναι οι δήμοι Ιλίου και Καματερού β) Δήμοι που οι ζημιές σε απόλυτο αριθμό είναι μεγάλες αλλά σε σχετικό περιορίζονται λόγω του μεγέθους τους. Επειδή σε αυτούς τους δήμους το ποσοστό των «κόκκινων» κατοικιών είναι αρκετά υψηλό και η έκταση του δήμου μεγάλη, είναι σημαντικό να ελεγχθεί κατά πόσο μέσα στα όρια του δήμου υπάρχουν γεωγραφικά εντοπισμένες μεγάλες καταστροφές από τον σεισμό (βλ. ανάλυση παρακάτω). Σε αυτή την κατηγορία ανήκει το Περιστέρι και η Πετρούπολη.

Τέλος η κατηγορία γ) περιλαμβάνει Δήμους που δεν είχαν σχετικά μεγάλες απώλειες και σε αυτή την κατηγορία θα μπορούσαμε να ταξινομήσουμε την Αγ. Βαρβάρα, τους Αγ. Ανάργυρους, το Αιγάλεω και το Χαϊδάρι. Στην συνέχεια γίνεται αναλυτική περιγραφή των 8 Δήμων της περιοχής έρευνας. Οι περιγραφές βασίζονται σε στατιστική ανάλυση η οποία παρουσιάζεται στους πίνακες, στο παράρτημα. Στο χάρτη 5.1 που ακολουθεί εμφανίζεται η χωροκατανομή των κτιριακών απωλειών (κατοικίες και κτίρια με άλλες χρήσεις) στη Δυτική Αθήνα. Είναι εμφανείς οι συγκεντρώσεις των πληγέντων κτιρίων σε συγκεκριμένες περιοχές των επιμέρους δήμων και η διαμόρφωση των αντίστοιχων πυκνοτήτων. Ο χάρτης 5.1 κατασκευάστηκε από χάρτες κλίμακας 1:50.000 σε διανυσματική (vector) μορφή, με τα *όρια των Δήμων*

5. Το πρόβλημα ήταν λιγότερο έντονο, αλλά πάντα με τις ιδιαιτερότητες της ψυχολογικής φόρτισης, για τις 1.043 εγκύους που καταγράφηκαν σε πληγέντα νοικοκυριά. Το μεγαλύτερο ποσοστό από αυτές (37%) βρήκε καταφύγιο σε συγγενείς και φίλους. Είναι πάντως άξιο έρευνας πόσες και τι επιπλοκές παρουσιάστηκαν, ιδιαίτερα στις 473 από αυτές που ο σεισμός τις βρήκε σε εγκυμοσύνη μικρότερη των 4 μηνών.

και *Κοινοτήτων της Αττικής*. Ο χάρτης αυτός με τον οποίο συνδέονται τα συγκεντρωτικά στοιχεία απογραφής ζημιών-επιπτώσεων, κλπ του σεισμού του Σεπτεμβρίου 1999, χρησιμοποιείται για μια πρώτη “μακροσκοπική” εκτίμηση της κατάστασης σε επίπεδο Δυτικής Αθήνας και Δήμου, την οποία θα υποστηρίξουν στη συνέχεια στα επόμενα κεφάλαια διάφοροι θεματικοί χάρτες απόδοσης αυτών των στοιχείων. Ο χάρτης αξιοποιείται επίσης και για τον εντοπισμό και την οριοθέτηση των μικροπεριοχών έρευνας.

5.1.1. Οι δήμοι της περιοχής έρευνας

Αγία Βαρβάρα

Ο δήμος Αγ. Βαρβάρας δεν επλήγη από το σεισμό της 7^{ης} Σεπτεμβρίου 1999 με την σφοδρότητα που επλήγησαν οι άλλοι δήμοι της Δυτικής Αθήνας. Αυτό συνάγεται τόσο από το μικρό αριθμό των πληγείσων όσο και από τον περιορισμένο αριθμό «κόκκινων» κατοικιών. Ως ιδιαιτερότητες του δήμου θα μπορούσαν να θεωρηθούν το μεγάλο ποσοστό πληγείσων ενοικιαζόμενων κατοικιών όπως επίσης και το μεγάλο ποσοστό των νοικοκυριών που ένα μήνα μετά παρέμενε στην πληγείσα κατοικία. Αυτό ίσως εξηγεί και την επιθυμία για ενοικίαση διαμερίσματος. Επειδή ένα μεγάλο κομμάτι των σεισμοπλήκτων πλήρωνε ενοίκιο, λογικό είναι να αναζητεί νέα στέγη περισσότερο ασφαλή και να εκμεταλλευτεί και τυχόν ευνοϊκές διατάξεις. Ένας επίσης λόγος που δικαιολογεί το μεγάλο ποσοστό παραμονής στην πληγείσα κατοικία είναι οι ιδιαιτερότητες της κοινωνικής σύνθεσης της περιοχής και λόγοι περιφρούρησης των εκτεθειμένων «κινητών» περιουσιακών στοιχείων. Τέλος θα πρέπει να τονιστεί ότι ένα στα τρία πληγέντα νοικοκυριά είχε τουλάχιστον ένα μέλος που να ανήκει σε κάποια ευαίσθητη κοινωνική ομάδα (παιδιά, ηλικιωμένοι, έγκυοι, ΑΜΕΑ).

Στο δήμο Αγ. Βαρβάρας επλήγησαν από το σεισμό, 781 κατοικίες. Το σύνολο σχεδόν των πληγείσων κατοικιών κατοικούντο την ημέρα του σεισμού αφού μόνο το 1% απογράφηκε ως κενό. Το ποσοστό αυτό είναι από τα μικρότερα του δείγματος και αρκετά χαμηλότερο από τον συνολικό μέσο όρο της πληγείσης περιοχής, που κυμαίνεται στο 4%. Στο δήμο δεν παρατηρείται υψηλό ποσοστό χαρακτηρισθέντων ως «κόκκινων» κατοικιών. Το ποσοστό των «κόκκινων» κατοικιών στο σύνολο των πληγέντων κατοικιών του δήμου είναι 3% όταν το αντίστοιχο ποσοστό για το σύνολο της πληγείσας περιοχής είναι 8%.

Στο δήμο αυτό παρουσιάζεται μεγάλο ποσοστό ενοικιαζόμενων πληγείσων

κατοικιών. Οι κατοικίες που την 7-9-1999 ήταν ενοικιαζόμενες και επλήγησαν ανέρχονται στο 20% του συνόλου των πληγείσων κατοικιών στο δήμο ενώ το αντίστοιχο ποσοστό για το σύνολο της πληγείσας περιοχής είναι 18%. Αυτό θα μπορούσε να αποδοθεί στη δόμηση της περιοχής και στην ύπαρξη πολυκατοικιών, στις οποίες το ποσοστό ενοικιαζομένων- ιδιοκτητών κατοικιών είναι μεγαλύτερο κατά τεκμήριο απ' ότι στις μονοκατοικίες και διπλοκατοικίες. Το ποσοστό των πληγείσων διαμερισμάτων στην Αγ. Βαρβάρα ήταν περίπου το 57% των συνολικά πληγείσων κατοικιών στο δήμο, όταν το αντίστοιχο μέσο ποσοστό για το σύνολο της περιοχής ήταν 48%. Το γεγονός αυτό εξηγεί και το πολύ μικρότερο εμβαδόν των πληγείσων κατοικιών. Το μέσο εμβαδόν των πληγείσων κατοικιών στο δήμο Αγ. Βαρβάρας είναι κατά 10 m² περίπου μικρότερο από τον αντίστοιχο συνολικό μέσο όρο. Παρ' όλα αυτά το ότι το μέσο εμβαδόν των ενοικιαζόμενων κατοικιών είναι 62 m² είναι ένας δείκτης του εισοδηματικού επιπέδου των πληγείσων νοικοκυριών και των ιδιαιτέρων προβλημάτων που προκάλεσε ο σεισμός. Ένα επιπλέον γεγονός που σηματοδοτούσε την ανάγκη άμεσων παρεμβάσεων είναι ότι στο δήμο Αγ. Βαρβάρας τα πληγέντα νοικοκυριά που ήταν κάτοχοι και μιας άλλης κατοικίας είναι λιγότερα απ' ότι στο σύνολο της πληγείσας περιοχής (14% έναντι 16% του συνόλου), με αποτέλεσμα τον περιορισμό των εναλλακτικών λύσεων των σεισμόπληκτων.

Το 80% περίπου των πληγέντων νοικοκυριών επιθυμεί να παραμείνει στα όρια του δήμου. Η απόλυτη πλειοψηφία των πληγείσων νοικοκυριών (51%) ως την πλέον πρόσφορη προσωρινή λύση πρόκρινε την παραμονή στην πληγείσα κατοικία. Αυτό θα μπορούσε να εξηγηθεί από το μεγάλο ποσοστό «κίτρινων» κατοικιών αλλά και τις ιδιαιτερότητες της περιοχής. Παρ' όλα αυτά τα νοικοκυριά που παρέμεναν, ένα μήνα μετά από το σεισμό, στην πληγείσα κατοικία, ως την πλέον επιθυμητή λύση θεωρούσαν την ενοικίαση ενός διαμερίσματος.

Στην Αγ. Βαρβάρα δεν παρατηρείται μεγάλος αριθμός νοικοκυριών που διασπάστηκαν λόγω σεισμού. Μόλις 19 νοικοκυριά με συνολικά 81 μέλη διέμεναν, ένα μήνα μετά το σεισμό, σε διαφορετικά καταλύματα εκ των οποίων οι περισσότεροι στην πληγείσα κατοικία και σε σπίτια φίλων ή συγγενών. Τα περισσότερα νοικοκυριά που επλήγησαν είχαν από 2-4 μέλη. Η ιδιαιτερότητα που υπάρχει είναι ότι οι πολυμελείς οικογένειες στην Αγ. Βαρβάρα ή παρέμειναν στην πληγείσα κατοικία ή σε αντίθεση με την γενική εικόνα φιλοξενήθηκαν από τρίτους.

Στο δήμο της Αγ. Βαρβάρας το 8% των πληγέντων νοικοκυριών είχε ένα παιδί μικρότερο των 10 ετών και στο 21% ένα μέλος του ήταν μεγαλύτερο των 60 χρόνων. Την ημέρα του σεισμού στα πληγέντα νοικοκυριά απογράφηκαν 6 έγκυοι, οι μισές εκ των οποίων παρέμειναν στην πληγείσα κατοικία τους ενώ οι υπόλοιπες μισές κατέφυγαν στη φιλοξενία γνωστών και συγγενών.

Άγιοι Ανάργυροι

Οι Αγ. Ανάργυροι ανήκουν στην ίδια κατηγορία με την Αγ. Βαρβάρα, δηλαδή στους δήμους της Δυτικής Αθήνας που δεν επλήγησαν με ιδιαίτερη σφοδρότητα. Βασική ιδιομορφία των πληγείσων νοικοκυριών θα πρέπει να θεωρηθεί το ιδιαίτερα χαμηλό εισοδηματικό επίπεδο. Το συμπέρασμα αυτό συνάγεται: α) από το μικρό μέσο εμβαδόν, παρά το ότι η πλειοψηφία των πληγείσων κατοικιών δεν ήταν διαμερίσματα, β) από την ύπαρξη μεγάλου ποσοστού ενοικιαζομένων κατοικιών και γ) από τον περιορισμένο αριθμό νοικοκυριών που ήταν κάτοχοι μιας άλλης κατοικίας. Ένα επίσης στοιχείο που διαφοροποιεί το δήμο από τους άλλους δήμους του δείγματος, είναι ότι οι οργανωμένες κατασκηνώσεις και οι σκηνές ήταν οι πλέον χρησιμοποιηθείσες πρόσκαιρες λύσεις. Τέλος και στους Αγ. Ανάργυρους, περισσότερο μάλιστα από την Αγ. Βαρβάρα, παρατηρείται μεγάλο ποσοστό νοικοκυριών με μέλη από κοινωνικά ευπαθείς ομάδες.

Στους Αγ. Αναργύρους επλήγησαν 1.336 κατοικίες εκ των οποίων μόνο το 2% (4% συνολικός μέσος όρος) ήταν κενές την 7-9-1999. Οι κατοικίες που κρίθηκαν ακατάλληλες και έχρηζαν άμεσης κατεδάφισης ήταν μόλις το 4% του συνόλου των πληγείσων νοικοκυριών, όταν ο αντίστοιχος συνολικός μέσος όρος ήταν διπλάσιος. Το μέσο εμβαδόν των πληγείσων κατοικιών ήταν μικρότερο από το συνολικό μέσο εμβαδόν και αυτό δεν οφείλεται στην ύπαρξη πολλών πληγέντων διαμερισμάτων (45% στο σύνολο των πληγέντων κατοικιών) όσο στις ιδιαιτερότητες της περιοχής και ιδιαίτερα στις οικονομικές δυνατότητες των κατοίκων. Σε αυτό συνάδει και το γεγονός ότι 5 ποσοστιαίες μονάδες πάνω από το συνολικό μέσο όρο είναι στο δήμο το ποσοστό των πληγείσων ενοικιαζομένων κατοικιών. Όπως και στην περίπτωση του δήμου Αγ. Βαρβάρας παρατηρείται μικρότερο ποσοστό (14%) των πληγείσων νοικοκυριών που ήταν κάτοχοι μιας άλλης κατοικίας.

Όπως σε όλη την πληγείσα περιοχή έτσι και στο συγκεκριμένο δήμο, τα πληγέντα νοικοκυριά επιθυμούσαν να παραμείνουν στον τόπο τους. Τα περισσότερα από αυτά (45%) παρέμειναν στην πληγείσα κατοικία ενώ ένα μεγάλο ποσοστό (36%) βρήκε πρόσκαιρη λύση στη φιλοξενία από γνωστούς και συγγενείς. Η πιο δημοφιλή επιθυμητή λύση που προκρίνεται από τους σεισμοπαθείς του δήμου είναι η επιδότηση ενοικίου. Στους Αγ. Ανάργυρους 27 νοικοκυριά με 99 μέλη διασπάστηκαν και κατέφυγαν κυρίως σε γνωστούς και συγγενείς. Τα περισσότερα πληγέντα νοικοκυριά του δήμου, σε αντίθεση με την περίπτωση της Αγ. Βαρβάρας, ως πρόσκαιρη λύση βρήκαν τις οργανωμένες κατασκηνώσεις και τις μεμονωμένες σκηνές. Το 9% των

πληγέντων νοικοκυριών είχε τουλάχιστον ένα παιδί μικρότερο των δέκα χρόνων και στο 23% ένα μέλος του ήταν μεγαλύτερο από 60 ετών. Τα ποσοστά αυτά είναι περίπου όμοια με αυτά του συνολικού μέσου όρου. Και τέλος, 16 νοικοκυριά με εγκύους επλήγησαν από το σεισμό. Το χαρακτηριστικό τους ήταν ότι 3 από αυτά τα νοικοκυριά έμειναν σε μεμονωμένη σκηνή ενώ ένα σε οργανωμένη κατασκήνωση.

Αιγάλεω

Το Αιγάλεω από άποψη έντασης καταστροφών ανήκει στην ίδια κατηγορία με τους δήμους της Αγ. Βαρβάρας και των Αγ. Αναργύρων. Αυτό που το διαφοροποιεί είναι η δόμηση και η πολεοδομική του οργάνωση. Η απόλυτη πλειοψηφία των πληγισών κατοικιών είναι διαμερίσματα, σε αντίθεση με τους Αγ. Ανάργυρους και παρ' όλα αυτά το μέσο εμβαδόν τους είναι μεγαλύτερο από το αντίστοιχο της Αγ. Βαρβάρας, γεγονός που σηματοδοτεί και κάποια μικρή απόκλιση στο εισοδηματικό επίπεδο. Ένα επίσης σημαντικό στοιχείο είναι ότι τα πολυμελή νοικοκυριά στο Αιγάλεω, βρήκαν πρόσκαιρη λύση σε σκηνές, οργανωμένους οικισμούς ή τροχόσπιτα. Επίσης στο δήμο παρατηρείται μεγαλύτερο ποσοστό, από το μέσο όρο, πληγέντων νοικοκυριών με τουλάχιστον ένα ηλικιωμένο μέλος.

Ο σεισμός της 9^{ης} Σεπτεμβρίου 1999 έπληξε 1984 κατοικίες στο Αιγάλεω. Από αυτές μόνο το 1% ήταν κενές. Ανεπανόρθωτες ζημιές παρουσίασε το 3% (8% ο συνολικός μέσος όρος) και ως «επιδιορθωτέες» εκρίθησαν το 97% των πληγισών κατοικιών (92% ο συνολικός μέσος όρος). Το 74% των πληγισών κατοικιών ήταν ιδιόκτητες και το 21% ενοικιαζόμενες. Σε αυτήν την περίπτωση θα πρέπει να ληφθεί υπόψη η δόμηση της περιοχής και ότι τα πληγέντα διαμερίσματα αποτελούν το 55% των πληγέντων κατοικιών στο δήμο. Αυτό επηρεάζει και το μέσο εμβαδόν των πληγέντων νοικοκυριών, το οποίο είναι σαφώς μικρότερο από τον αντίστοιχο συνολικό μέσο όρο, αλλά μεγαλύτερο από αυτό της Αγ. Βαρβάρας. Το στοιχείο αυτό ίσως είναι μία ένδειξη ότι θα πρέπει οι δήμοι της περιοχής έρευνας να αντιμετωπιστούν με βάση τις ιδιαιτερότητες τους. Στο δήμο Αιγάλεω ένα ποσοστό μικρότερο του μέσου όρου έχει στην κατοχή του άλλη κατοικία και μόλις 46 από τα πληγέντα νοικοκυριά διασπάστηκαν με 164 συνολικά μέλη. Από αυτά τα μισά παρέμειναν στην πληγείσα κατοικία ενώ ένα μεγάλο ποσοστό κατέφυγε στη φιλοξενία φίλων και συγγενών. Οι περισσότερες πολυμελείς οικογένειες του δήμου βρήκαν καταφύγιο σε οργανωμένες κατασκηνώσεις, μεμονωμένη σκηνή ή τροχόσπιτο. Το 8% των πληγισών νοικοκυριών είχε τουλάχιστον ένα παιδί μικρότερο των δέκα ετών ενώ στο 24% υπήρχε τουλάχιστον

ένα μέλος μεγαλύτερο των 60 χρόνων. Επίσης 18 πληγέντα νοικοκυριά είχαν έγκυο εκ των οποίων οι δέκα ήταν σε προχωρημένη εγκυμοσύνη (άνω των 4 μηνών).

Ίλιο (Νέα Λιόσια)

Το Ίλιο ανήκει στην κατηγορία των δήμων που είχαν πολύ σημαντικές συνέπειες από το σεισμό της 7^{ης} Σεπτεμβρίου 1999. Αυτό είναι και το κύριο χαρακτηριστικό του αφού κατά τα άλλα κινείται αναλογικά στους μέσους όρους της συνολικής Δυτικής Αθήνας ή στα σχετικά ποσοστά των υπόλοιπων δήμων της περιοχής έρευνας. Οι συνέπειες του σεισμού ήταν σφοδρές. Επλήγη ένας μεγάλος αριθμός κατοικιών (4.652), σε σχέση με το μέγεθος της πόλης και από αυτές μόνο το 2% ήταν κενές την ημέρα του σεισμού. Υψηλό ποσοστό επίσης θεωρείται, για την περιοχή, ο αριθμός των χαρακτηρισμένων ως «κόκκινων» κατοικιών.

Το Ίλιο θα μπορούσε να θεωρηθεί ως το αντιπροσωπευτικότερο δείγμα σχετικά με την ιδιοκτησιακή σχέση των πληγείσων κατοικιών. Τα ποσοστά των ιδιοκτητών και ενοικιαζόμενων πληγείσων κατοικιών ταυτίζονται με αυτά του συνολικού μέσου όρου. Στο μέσο εμβαδόν των πληγείσων κατοικιών εμφανίζεται μία μικρή απόκλιση προς τα κάτω που κατά κύριο λόγο οφείλεται στη δόμηση της περιοχής και στην ύπαρξη πολλών πληγέντων διαμερισμάτων. Το ποσοστό επίσης των πληγέντων νοικοκυριών που διέθεταν και άλλη κατοικία (16%) ταυτίζεται με αυτό του συνολικού μέσου όρου. Και στο δήμο Ιλίου η συντριπτική πλειοψηφία των κατοίκων επιθυμεί να παραμείνει στο δήμο. Το μεγαλύτερο ποσοστό των πληγέντων νοικοκυριών βρήκε προσωρινή λύση στην φιλοξενία από γνωστούς και συγγενείς, ενώ επίσης ένα μεγάλο ποσοστό βρήκε καταφύγιο σε μεμονωμένες σκηνές. Ως οι πιο δημοφιλείς προτιμήσεις προβάλλουν η φιλοξενία και η ενοικίαση διαμερίσματος. Στο δήμο Ιλίου 107 νοικοκυριά με συνολικά 419 μέλη διασπάστηκαν λόγω του σεισμού της 7-9-1999. Τα περισσότερα από αυτά βρήκαν καταφύγιο σε συγγενείς και φίλους αλλά και σε μεμονωμένες σκηνές. Σε σκηνές επίσης κατέλυσε και το μεγαλύτερο ποσοστό των πολυμελών πληγέντων νοικοκυριών.

Το 10% των πληγέντων νοικοκυριών είχε τουλάχιστον ένα παιδί μικρότερο των 10 χρόνων ενώ στο 18% ένα τουλάχιστον μέλος ήταν μεγαλύτερο των 60 ετών. Τέλος, 80 έγκυοι απογράφηκαν στα πληγέντα νοικοκυριά εκ των οποίων οι περισσότερες βρήκαν καταφύγιο σε συγγενείς και φίλους αλλά και 25 από αυτές σε μεμονωμένες σκηνές και κατασκηνώσεις. Σημειωτέον ότι από τις 25 αυτές εγκύους οι 17 ήταν σε προχωρημένη εγκυμοσύνη (άνω των 4 μηνών).

Καματερό

Το Καματερό ανήκει επίσης στους δήμους που υπέστησαν, σε σχέση με τους υπόλοιπους πληγέντες δήμους, σημαντικές ζημιές. Δεν είναι τυχαίο ότι το ποσοστό των κατοικιών που έχουν υποστεί ανεπανόρθωτη ζημιά είναι το μεγαλύτερο στην περιοχή και διπλάσιο μάλιστα από πολλούς δήμους του δείγματος. Μία από τις ιδιαιτερότητες του δήμου είναι η δόμηση και οι σχέσεις ιδιοκτησίας. Οι περισσότερες πληγείσες κατοικίες δεν ήταν διαμερίσματα και ο βαθμός ιδιοκατοίκησης ήταν από τους υψηλότερους στη περιοχή. Αυτό σε συνδυασμό με τον περιορισμένο αριθμό νοικοκυριών με άλλη κατοικία και γενικότερα με το χαμηλό εισοδηματικό επίπεδο της περιοχής περιγράφουν τις οικονομικές συνέπειες τόσο των πληγέντων νοικοκυριών όσο και της τοπικής οικονομίας γενικότερα. Σε πολλές «κόκκινες» κατοικίες, ο μεγάλος βαθμός ιδιοκατοίκησης και το χαμηλό εισοδηματικό επίπεδο οδήγησαν τους περισσότερους σεισμοπαθείς, σε αντίθεση με την εμπειρία των υπόλοιπων δήμων, στην πρόσκαιρη λύση της μεμονωμένης σκηνής. Τέλος, από τις ιδιομορφίες του Καματερού θα πρέπει να τονιστεί το πολύ μεγαλύτερο ποσοστό παιδιών και το πολύ μικρότερο ποσοστό ηλικιωμένων στα πληγέντα νοικοκυριά.

Στο Καματερό επλήγησαν 1.550 κατοικίες και από αυτές μόνο το 2% ήταν κενές. Το κτύπημα του εγκέλαδου στο δήμο ήταν ιδιαίτερα ισχυρό. Παρατηρήθηκε ποσοστό «κόκκινων» κατοικιών 9%, που ήταν μεγαλύτερο από το συνολικό μέσο όρο και πολύ μεγαλύτερο από το αντίστοιχο ποσοστό των δήμων της Δυτικής Αθήνας. Ο αριθμός των πληγεισών κατοικιών σε σχέση με το μέγεθος του δήμου αλλά και η ύπαρξη πολλών ανεπανόρθωτων ζημιών θα πρέπει να αποδοθούν στις γεωλογικές συνθήκες, στην ποιότητα και τις συνθήκες κατασκευής των κατοικιών. Ένα άλλο ποσοστό που διαφοροποιεί το Καματερό από τους άλλους δήμους είναι το υψηλό ποσοστό ιδιόκτητων πληγεισών κατοικιών. Οι ιδιόκτητες πληγείσες κατοικίες ξεπερνούν το 80%. Θα πρέπει επίσης να σημειωθεί ότι στην περίπτωση του Καματερού οι περισσότερες πληγείσες κατοικίες ήταν μονοκατοικίες και διπλοκατοικίες ενώ τα διαμερίσματα έρχονται τρίτα από άποψη καταστροφών.

Λόγω των ιδιαιτεροτήτων της δόμησης του Καματερού και ιδιαίτερα λόγω της περιορισμένης ύπαρξης πληγεισών διαμερισμάτων, το μέσο εμβαδόν τόσο των ιδιόκτητων όσο και των ενοικιαζόμενων πληγέντων κατοικιών είναι μεγαλύτερο από τον αντίστοιχο συνολικό μέσο όρο. Χαρακτηριστικό επίσης του οικονομικού πλήγματος αλλά και των εναλλακτικών λύσεων που υπήρχαν στα όρια του δήμου Καματερού είναι το γεγονός ότι τα νοικοκυριά που ήταν κάτοχοι και άλλης κατοικίας ήταν δύο

ποσοστιαίες μονάδες λιγότερα από το αντίστοιχο ποσοστό για το σύνολο της πληγείσας περιοχής.

Όπως σε όλους τους δήμους η συντριπτική πλειοψηφία των πληγέντων νοικοκυριών επιθυμούσε να παραμείνει στο δήμο. Το στοιχείο που διαφοροποιεί το Καματερό είναι ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των πληγέντων νοικοκυριών βρήκαν προσωρινή λύση σε μεμονωμένες σκηνές και μετά ακολουθούν οι επιλογές της πληγείσας κατοικίας ή της φιλοξενίας από συγγενείς ή φίλους. Εντύπωση επίσης προκαλεί ότι περισσότερο δημοφιλής επιθυμητή λύση ήταν ο καταυλισμός λυομένων και ο καταυλισμός τροχόσπιτων. Η λύση της ενοικίασης διαμερίσματος, που στις προηγούμενες περιπτώσεις ήταν ιδιαίτερα δημοφιλής, ιεραρχείται τρίτη. Αυτό θα πρέπει να δικαιολογηθεί όχι μόνο από τις προσδοκίες χρησηχρισίας αλλά και από το χαμηλό εισοδηματικό επίπεδο και το συντριπτικό κτύπημα που δέχθηκαν από το σεισμό τα νοικοκυριά. Η ενοικίαση διαμερίσματος ακόμα και με επιδότηση ενοικίου «απαιτούσε» την ίδια συμμετοχή.

Στο Καματερό ο σεισμός της 7^{ης} Σεπτεμβρίου 1999 διέσπασε 34 νοικοκυριά με 149 μέλη τα οποία στη μεγάλη τους πλειοψηφία κατανεμήθηκαν μεταξύ γνωστών και συγγενών. Πολλά νοικοκυριά που αποτελούντο από 4 μέλη και πάνω επλήγησαν από το σεισμό. Τα περισσότερα πολυμελή νοικοκυριά (6 μέλη και άνω) βρήκαν καταφύγιο σε μεμονωμένες σκηνές και οργανωμένες κατασκηνώσεις.

Το Καματερό έχει έναν ιδιαίτερα νεαρό πληθυσμό σε σχέση με τους υπόλοιπους δήμους της περιοχής. Το 11% των πληγέντων νοικοκυριών (9% ο συνολικός μέσος όρος) έχουν τουλάχιστον ένα παιδί μικρότερο των δέκα χρόνων ενώ στο 13% (21% το αντίστοιχο συνολικό ποσοστό) υπάρχει τουλάχιστον ένα μέλος μεγαλύτερο των 60 ετών. Επίσης στα πληγέντα νοικοκυριά απογράφηκαν 28 έγκυοι οι οποίες κατά κύριο λόγο φιλοξενήθηκαν σε φιλικά ή συγγενικά σπίτια.

Περιστέρι

Στο Περιστέρι επλήγη ένας σημαντικός αριθμός κατοικιών. Παρ' όλα αυτά ο αριθμός αυτός σε σύγκριση με το μέγεθος της πόλης δεν κρίνεται αποφασιστικά μεγάλος. Σημαντικό πάντως είναι το ποσοστό των κατοικιών που έπαθαν ανεπανόρθωτες ζημιές. Παρατηρήθηκε, όπως είναι φυσικό, μεγάλος αριθμός πληγέντων διαμερισμάτων και μεγαλύτερο από το μέσο όρο ποσοστό ενοικιαζομένων πληγεισών κατοικιών. Ιδιαιτερότητα του Περιστερίου και στοιχείο των οικονομικών δυνατοτήτων των πληγέντων νοικοκυριών είναι ότι το ποσοστό των νοικοκυριών που κατέχουν και άλλη κατοικία είναι τέσσερις ποσοστιαίες μονάδες μικρότερο από το

αντίστοιχο ποσοστό για το σύνολο της πληγείσας περιοχής.

Στο Περιστερί από το σεισμό της 7^{ης} Σεπτεμβρίου επλήγησαν 5.975 κατοικίες, εκ των οποίων το 2% ήταν κενές. Το ποσοστό χαρακτηρισμένων ως «κόκκινων» και «κίτρινων» είναι αντίστοιχο με αυτό του δήμου Ιλίου (5% και 95% αντίστοιχα). Το 75% των πληγείσων κατοικιών ήταν ιδιόκτητες, ενώ το 20% ενοικιαζόμενες. Το ότι το ποσοστό των ενοικιαζόμενων πληγείσων κατοικιών ξεπερνάει κατά δύο ποσοστιαίες μονάδες τον αντίστοιχο συνολικό μέσο όρο, οφείλεται στο υψηλό ποσοστό διαμερισμάτων που παρατηρούνται μεταξύ των πληγείσων κατοικιών. Το γεγονός αυτό επηρεάζει και το μέσο εμβαδόν που παρατηρείται χαμηλότερο στο δήμο Περιστερίου από αυτόν του συνολικού μέσου όρου. Ένα πολύ μικρότερο ποσοστό (12%) πληγέντων νοικοκυριών από το συνολικό μέσο όρο (16%) κατείχαν την ημέρα του σεισμού και άλλη κατοικία. Το μεγαλύτερο ποσοστό των πληγέντων νοικοκυριών επιθυμεί να παραμείνει στα όρια του δήμου. Ως πρόσκαιρη λύση είχε επιλέξει την φιλοξενία από γνωστούς και συγγενείς (1.916 νοικοκυριά), την οργανωμένη κατασκήνωση (1.221 νοικοκυριά) και την παραμονή στην πληγείσα κατοικία (1.202 νοικοκυριά). Ως οι πιο επιθυμητές λύσεις θεωρούνται το ενοικιαζόμενο διαμέρισμα και η φιλοξενία από γνωστούς και συγγενείς.

146 νοικοκυριά με συνολικά 545 μέλη διασπάστηκαν λόγω σεισμού. Από αυτούς οι περισσότεροι βρήκαν προσωρινή λύση σε γνωστούς και συγγενείς αλλά και στην πληγείσα κατοικία. Τα περισσότερα πληγέντα πολυμελή νοικοκυριά βρήκαν πρόσκαιρη λύση στις οργανωμένες κατασκηνώσεις. Το 9% των πληγέντων νοικοκυριών στο Περιστερί είχε τουλάχιστο ένα παιδί μικρότερο των δέκα χρόνων και στο 21% υπήρχε ένα μέλος μεγαλύτερο των 60 ετών. Τα ποσοστά αυτά είναι ταυτόσημα με αυτά του συνολικού μέσου όρου. Τέλος, στα πληγέντα νοικοκυριά εντοπίστηκαν 75 έγκυοι, το 37% των οποίων βρήκε καταφύγιο σε συγγενείς και φίλους ενώ το 55% σε οργανωμένες κατασκηνώσεις.

Πετρούπολη

Η Πετρούπολη έχει ένα σημαντικό αριθμό πληγείσων κατοικιών χωρίς όμως αυτό να την κατατάσσει στους περισσότερους πληγέντες δήμους λόγω συνολικού μεγέθους της πόλης. Η σφοδρότητα όμως του σεισμού υπήρξε σημαντική με αποτέλεσμα η Πετρούπολη να παρουσιάζει το ίδιο ποσοστό ανεπανόρθωτα πληγείσων κατοικιών με δήμους που έχουν ταξινομηθεί στην κατηγορία με τις μεγαλύτερες ζημιές. Οι ιδιαιτερότητες των πληγέντων νοικοκυριών του δήμου εντοπίζονται πρώτον στο μεγάλο ποσοστό νοικοκυριών με δεύτερη κατοικία και δεύτερο στο ότι το συγγενικό και φιλικό

προστατευτικό δίκτυο λειτούργησε ακόμα και για τις πολυμελείς οικογένειες.

Στη Πετρούπολη επλήγησαν 2.256 κατοικίες, εκ των οποίων το 2% ήταν κενές. Παρατηρείται, στο δήμο αυτό, το δεύτερο μετά το Καματερό ποσοστό «κόκκινων» κατοικιών στο δείγμα των υπό εξέταση δήμων. Η σχέση ιδιοκτησίας είναι περίπου ίδια με αυτή του συνόλου της πληγείσας περιοχής (78% ιδιόκτητες και 18% ενοικιαζόμενες κατοικίες). Το μέσο εμβαδόν είναι ελαφρά μικρότερο από το αντίστοιχο του συνολικού μέσου όρου. Όπως και σε προηγούμενους δήμους η απόκλιση αυτή θα μπορούσε να δικαιολογηθεί από το μεγάλο ποσοστό πληγέντων διαμερισμάτων. Το ποσοστό των κατόχων άλλης κατοικίας ήταν μεγαλύτερο από το αντίστοιχο συνολικό ποσοστό και ανήρχετο στο 19% έναντι 16%.

Τα περισσότερα νοικοκυριά προτίμησαν να παραμείνουν στο δήμο. Από αυτά 928 φιλοξενήθηκαν από γνωστούς και συγγενείς, ενώ 495 παρέμειναν στην πληγείσα κατοικία. Ως η πλέον επιθυμητή λύση θεωρήθηκε η φιλοξενία και το ενοικιαζόμενο διαμέρισμα. Στην Πετρούπολη διασπάστηκαν λόγω σεισμού 35 νοικοκυριά με συνολικά 132 μέλη. Τα περισσότερα από αυτά βρήκαν καταφύγιο στη φιλοξενία από γνωστούς και συγγενείς όπως και στην παραμονή στη πληγείσα κατοικία.

Στοιχείο που διαφοροποιεί την Πετρούπολη είναι ότι τα περισσότερα πολυμελή νοικοκυριά (άνω των 6 μελών) βρήκαν προσωρινή λύση σε μεμονωμένες σκηνές. Το 9% των πληγέντων νοικοκυριών είχε τουλάχιστον ένα παιδί μικρότερο των δέκα χρόνων, ενώ στο 18% ένα τουλάχιστον μέλος ήταν μεγαλύτερο των 60 ετών. Τέλος, στα πληγέντα νοικοκυριά της Πετρούπολης απογράφηκαν 28 έγκυοι, οι περισσότερες από τις οποίες βρήκαν καταφύγιο σε γνωστούς και συγγενείς.

Χαϊδάρι

Το Χαϊδάρι ανήκει στη κατηγορία των δήμων της περιοχής που οι σχετικές συνέπειες του σεισμού δεν ήταν ιδιαίτερα σφοδρές. Ως ιδιαιτερότητα του δήμου θα μπορούσε να θεωρηθεί η θετική εισοδηματική απόκλιση από το μέσο όρο του δείγματος (το ποσοστό των κατόχων άλλης κατοικίας είναι πέντε ποσοστιαίες μονάδες μεγαλύτερο του αντίστοιχου μέσου όρου για το σύνολο της περιοχής). Το γεγονός αυτό δικαιολογεί ίσως και την προτίμηση των πληγέντων νοικοκυριών προς το ενοικιαζόμενο διαμέρισμα. Θα πρέπει πάντως να τονιστεί ότι και στις συνθήκες του συγκεκριμένου δήμου η φιλοξενία από συγγενείς και φίλους παραμένει μία πραγματοποιημένη αλλά και πολύ δημοφιλής επιθυμητή λύση.

Στο Χαϊδάρι επλήγησαν 1.987 κατοικίες εκ των οποίων το 2% ήταν κενές. Από το σύνολο των χαρακτηρισμένων κατοικιών το 97% ήταν «κίτρινες» και το 3% «κόκκινες».

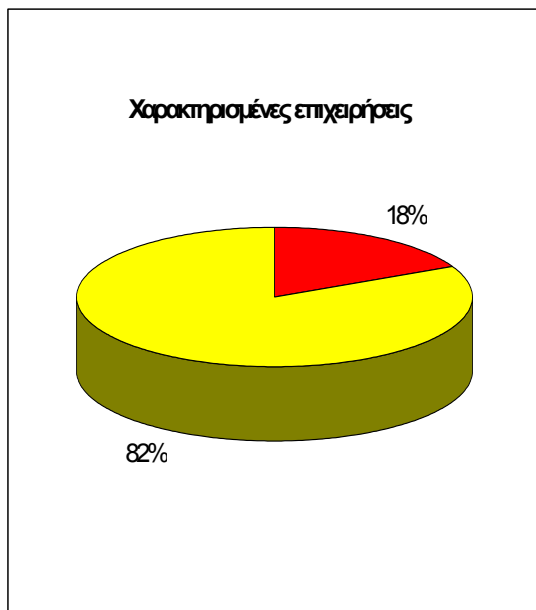
Το ποσοστό των ιδιόκτητων πληγείσων κατοικιών ήταν ταυτόσημο με το αντίστοιχο συνολικό ενώ το ποσοστό των ενοικιαζομένων λίγο μεγαλύτερο του 20%. Το μέσο εμβαδόν τόσο των ιδιόκτητων όσο και των ενοικιαζομένων πληγείσων κατοικιών ήταν περίπου το ίδιο με τον συνολικό μέσο όρο. Ένα ποσοστό 21% των πληγείσων νοικοκυριών ήταν κάτοχοι άλλης κατοικίας, γεγονός που μαρτυρεί την οικονομική απόκλιση από τους άλλους δήμους. (Ο συνολικός μέσος όρος κυμαίνεται στο 16%).

Οι περισσότεροι κάτοικοι επιθυμούσαν να παραμείνουν στα όρια του δήμου. Βρήκαν καταφύγιο σε συγγενείς και φίλους όπως και στην πληγείσα κατοικία, ενώ ως πλέον δημοφιλείς λύσεις πρόβλεψαν η ενοικίαση διαμερίσματος και η φιλοξενία από συγγενείς και φίλους. Στο Χαϊδάρι λόγω του σεισμού διασπάστηκαν 53 νοικοκυριά με 210 μέλη συνολικά. Τα περισσότερα από αυτά κατανεμήθηκαν μεταξύ συγγενών και φίλων και πληγείσων κατοικιών.

Σε αντίθεση με την εμπειρία των άλλων δήμων τα πολυμελή νοικοκυριά που επλήγησαν από το σεισμό επέλεξαν να παραμείνουν στην πληγείσα κατοικία ή να φιλοξενηθούν από συγγενείς και φίλους. Το 8% των πληγέντων νοικοκυριών είχε τουλάχιστον ένα παιδί μικρότερο των δέκα χρόνων, ενώ στο 19% ένα μέλος του ήταν μεγαλύτερο από 60 ετών. Τέλος, στα πληγέντα νοικοκυριά απογράφηκαν 27 έγκυοι, εκ των οποίων οι περισσότερες βρήκαν καταφύγιο σε συγγενείς ή φίλους ή παρέμειναν στην πληγείσα κατοικία.

5.2. Οι επιπτώσεις στις επιχειρήσεις

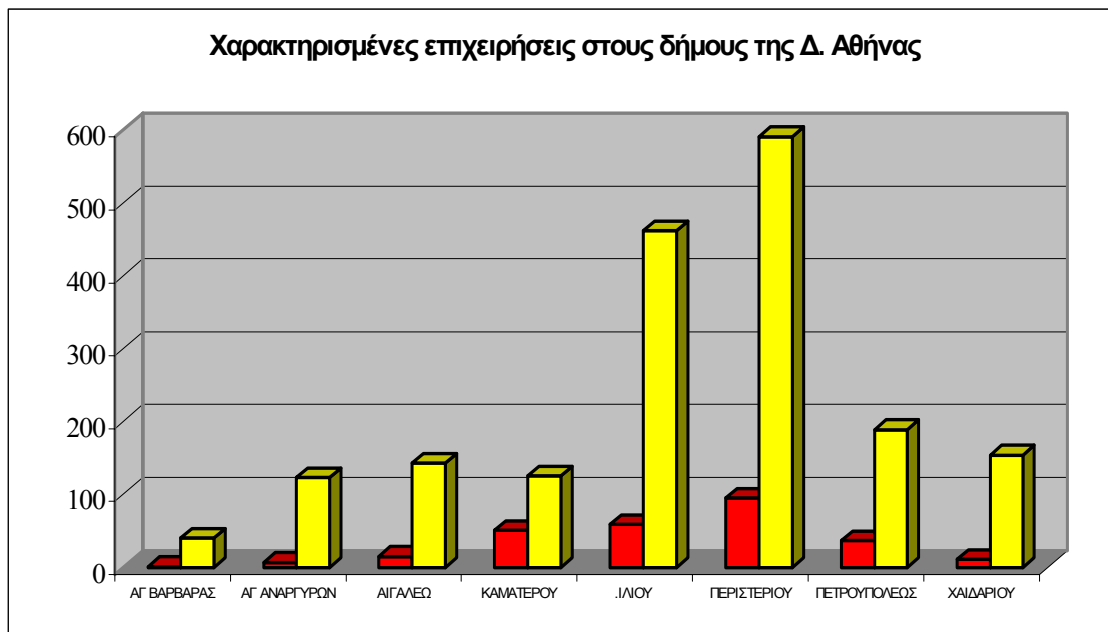

Από το σεισμό της 7^{ης} Σεπτεμβρίου 1999 επλήγησαν συνολικά σε όλη την Αττική 8.148 επιχειρήσεις. Από αυτές οι 1.456 χαρακτηρίστηκαν ως κόκκινες και οι 6.692 ως κίτρινες. Τα σχετικά στοιχεία της έρευνας του ΥΠΕΣΔΔΑ είναι περιορισμένα επειδή η έρευνα ήταν προσανατολισμένη περισσότερο στα νοικοκυριά. Ωστόσο απαντούν σε ορισμένα πρώτα ερωτήματα τα οποία αναλύονται στη συνέχεια. Τα αναλυτικά στοιχεία από τα οποία αντλούνται οι παρατηρήσεις και τα διαγράμματα βρίσκονται στο παράρτημα πινάκων, (βλ. Παράρτημα Ι).

Πηγή: ΥΠΕΣΔΔΑ, 1999, επεξεργασία Ε.Ο.

Στους δήμους με τις περισσότερες επιχειρήσεις χαρακτηρισμένες ως κόκκινες, περιλαμβάνονται και οι δήμοι Πετρούπολης, Καματερού, Ιλίου και Περιστερίου. Επίσης οι δήμοι Πετρούπολης, Ιλίου και Περιστερίου περιλαμβάνονται στους δήμους με τις περισσότερες χαρακτηρισμένες ως κίτρινες επιχειρήσεις.

Στους δήμους της περιοχής έρευνας στη Δυτική Αθήνα, επλήγησαν συνολικά 2.103 επιχειρήσεις που αποτελούν το 26% του συνόλου των πληγείσων επιχειρήσεων από το σεισμό της 7^{ης} Σεπτεμβρίου στην Αττική. Από αυτές 276 χαρακτηρίστηκαν ως κόκκινες (13.1% στο σύνολο των πληγείσων επιχειρήσεων στη Δυτική Αθήνα και 19% στο σύνολο των κόκκινων επιχειρήσεων) και 1.827 ως κίτρινες (86.8% των πληγείσων επιχειρήσεων στη Δυτική Αθήνα και 27% στο σύνολο των χαρακτηρισθέντων «κίτρινων» επιχειρήσεων). Η μέση απασχόληση ανά επιχείρηση στις πληγείσες επιχειρήσεις ήταν 2,40. Ειδικότερα για τις εμπορικές ήταν 1.90 και για τις βιομηχανικές 4,50 από το οποίο προκύπτει ότι οι βιομηχανικές έχουν διπλάσιο περίπου μέγεθος από τις εμπορικές. Δεν παύουν όμως να είναι πολύ μικρές επιχειρήσεις, τυπικό χαρακτηριστικό των ελληνικών μονάδων εντός πόλεων. Το μικρό αυτό μέσο μέγεθος αναδεικνύει και κάποιες έμμεσες κοινωνικές επιπτώσεις ως προς τα ποιοτικά χαρακτηριστικά των επιχειρήσεων και το είδος της απασχόλησης που παρείχαν.

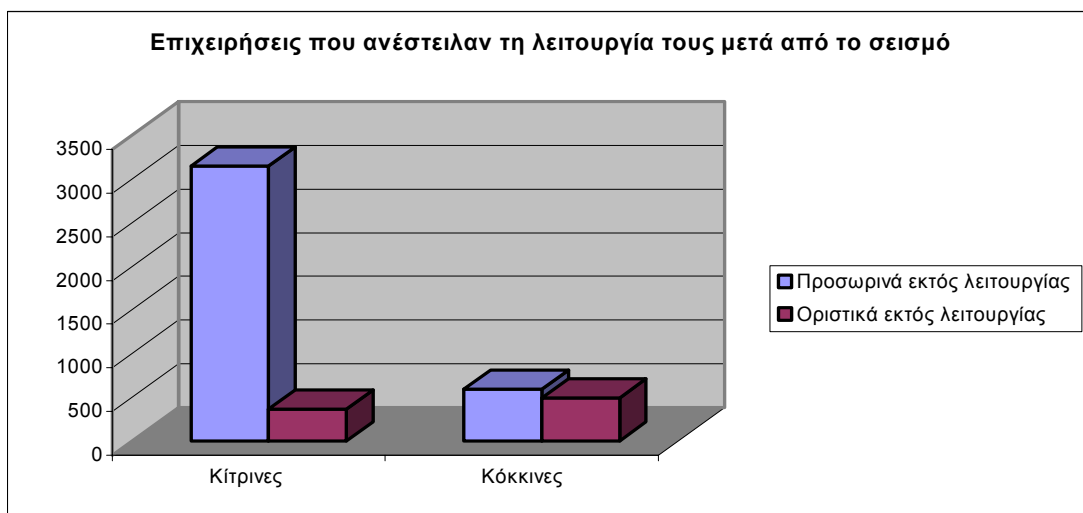

Πηγή: ΥΠΕΣΔΔΑ, 1999, επεξεργασία Ε.Ο

Στη περιοχή έρευνας, όπως είδαμε και στο υποκεφάλαιο 5.1, περιλαμβάνονται δήμοι των οποίων η οικονομική ζωή και κυρίως το τοπικό παραγωγικό τους δυναμικό υπέστη σημαντικό κτύπημα από το σεισμό τόσο σε απόλυτα (Περιστέρι) όσο και σε σχετικά με τον πληθυσμό, μεγέθη (Καματερό, Ίλιου). Τέλος στην περιοχή έρευνας συμπεριλαμβάνονται και δήμοι που ο παραγωγικός τους ιστός παρουσιάζει, σε πρώτη άποψη, μικρές αρνητικές συνέπειες από το σεισμό (Αγ. Βαρβάρα), αλλά διερευνάται κατά πόσο, λόγω της κοινωνικο-οικονομικής τους σύνθεσης, δημιουργούνται πολλαπλασιαστικές οικονομικές επιβαρύνσεις, στο ήδη επιβαρυνμένο τοπικό οικονομικό τους περιβάλλον.

Οι επιχειρήσεις που ανέστειλαν οριστικά τη λειτουργία τους ανέρχονται στο 15% του συνόλου των πληγείσων επιχειρήσεων και απασχολούσαν 3.239 εργαζομένους. Παρατηρείται ότι ένα πολύ μικρό ποσοστό κίτρινων επιχειρήσεων ανέστειλαν οριστικά τη λειτουργία τους, ενώ αντίθετα σε σημαντικό ποσοστό κόκκινων η αναστολή λειτουργίας είναι οριστική. Προκύπτει δηλαδή και στη Δυτική Αθήνα κάτι που εντοπίστηκε και στη διεθνή εμπειρία: ο σεισμός λειτούργησε καταλυτικά δυσκολεύοντας την επαναλειτουργία ορισμένων επιχειρήσεων ή επιτάχυνε κάποιες αποφάσεις για κλείσιμο σε άλλες.

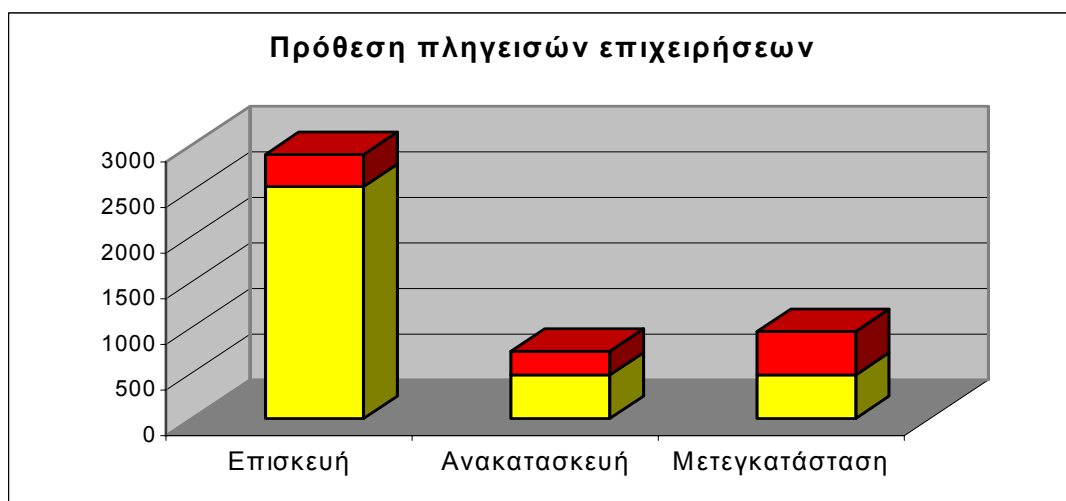
Η μέση απασχόληση/επιχείρηση στο σύνολο της περιοχής έρευνας ήταν για εκείνες που λειτούργησαν κανονικά 2.7, σε όσες έκλεισαν προσωρινά 2.6 και για όσες έκλεισαν οριστικά 2.3. Παρατηρείται δηλαδή μία ομοιόμορφη διασπορά του μεγέθους της απασχόλησης και στις τρεις κατηγορίες.

Πηγή: ΥΠΕΣΔΔΑ, 1999, επεξεργασία Ε.Ο

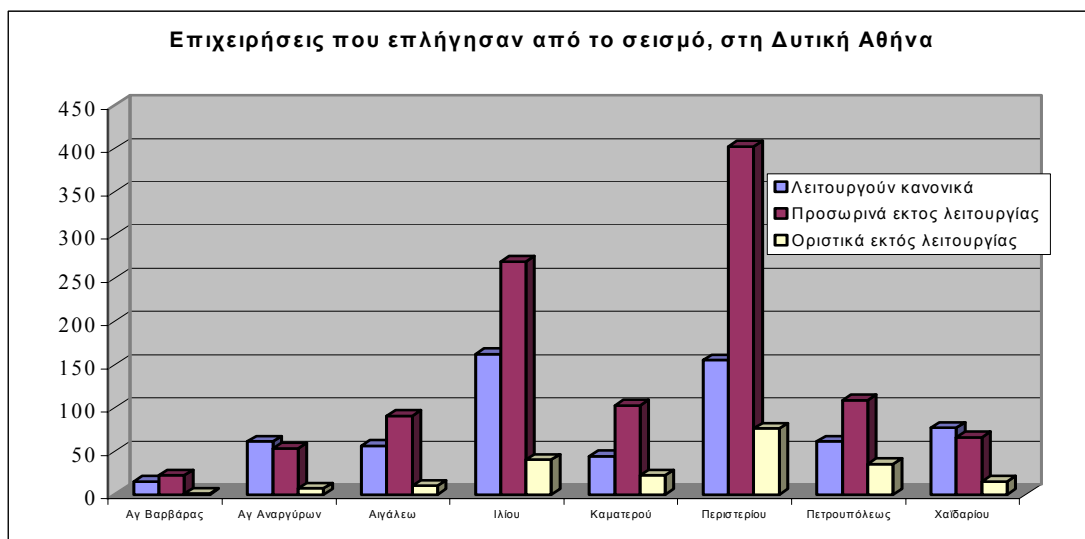
Ως προς τις προθέσεις των πληγισμών επιχειρήσεων, η πλειοψηφία των “κίτρινων” και λίγων “κόκκινων” (αυτών που ήταν προσωρινά εκτός λειτουργίας) δήλωσαν ως πρόθεση την επισκευή, δηλ. την παραμονή στην ίδια θέση και συνέχιση λειτουργίας της επιχείρησης. Το ίδιο ισχύει για την ανακατασκευή στην ίδια θέση. Ενδιαφέρον παρουσιάζει η πρόθεση για μετεγκατάσταση του 11,5% του συνόλου των πληγισμών επιχειρήσεων η οποία εμφανίζεται σχεδόν ίδια για “κίτρινες” και “κόκκινες” επιχειρήσεις (βλ. πίνακες στο Παράρτημα).

Οι γραφικές παραστάσεις που ακολουθούν απεικονίζουν μία πολύ σημαντική πλευρά των επιπτώσεων του σεισμού στην οικονομική και κοινωνική ζωή στη Δυτική Αθήνα. Οι εκτός λειτουργίας επιχειρήσεις, προσωρινά ή οριστικά, περιγράφουν τις άμεσες βραχυχρόνιες και σε πολλές περιπτώσεις μακροχρόνιες επιπτώσεις του σεισμού στην οικονομική ζωή των πληγισμών περιοχών.

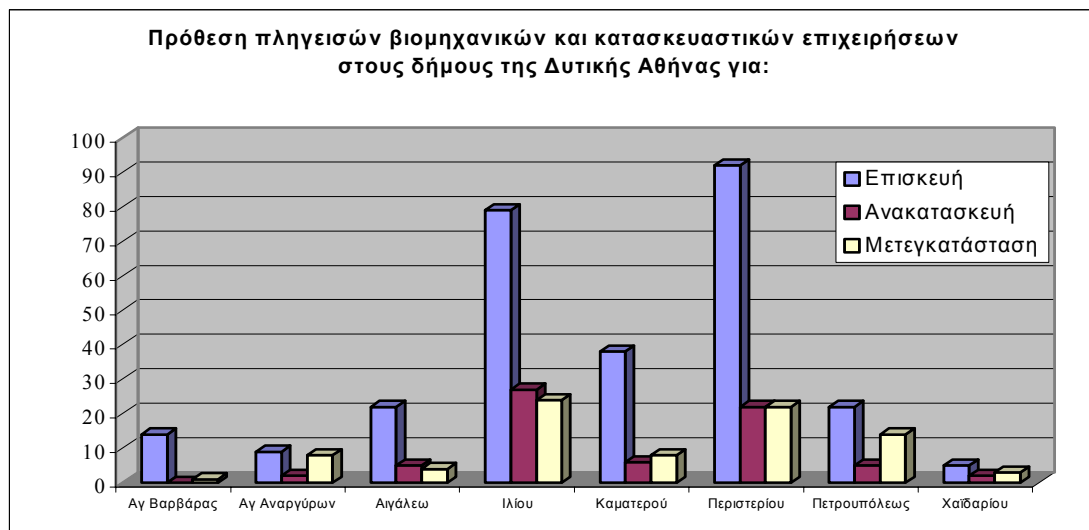
Πηγή: ΥΠΕΣΔΔΑ, 1999, επεξεργασία Ε.Ο.

Στους επιμέρους δήμους της Δυτικής Αθήνας τα ευρήματα είναι ανάλογα. Σε όλους σχεδόν τους δήμους κυριαρχούν οι προσωρινά εκτός λειτουργίας επιχειρήσεις. Αξιοσημείωτο είναι επίσης ότι σε όλους τους δήμους οι επιχειρήσεις που επλήγησαν και λειτουργούν κανονικά είναι πολλαπλάσιες από αυτές που ανέστειλαν οριστικά τη λειτουργία τους. Η συνέχιση δε, της κανονικής λειτουργίας «χαρακτηρισμένων» επιχειρήσεων αποτελεί ένα δείκτη των πιέσεων, των αναστολών αλλά και του ψυχολογικού κλίματος που επικρατούσε αμέσως μετά το σεισμό, στις παραγωγικές μονάδες της περιοχής. Αναδεικνύει επίσης μία μορφή “ ευέλικτης προσαρμογής ” σε αντίξοες συνθήκες, όπως ο σεισμός, η οποία πιθανώς όμως βασίστηκε σε παραβάσεις κανονισμών ασφαλείας και υγιεινής για τους εργαζόμενους/ες.

Πηγή: ΥΠΕΣΔΔΑ, 1999, επεξεργασία Ε.Ο

Οι περισσότερες από τις πληγείσες επιχειρήσεις προτίθενται να επισκευάσουν τις ζημιές που υπέστησαν από το σεισμό. Ως δεύτερη επικρατούσα λύση, ειδικά στην περίπτωση των «κόκκινων» επιχειρήσεων είναι η μετεγκατάσταση. Τις ίδιες σχεδόν προθέσεις εξέφρασαν και οι επιχειρήσεις που απασχολούνται στο τοπικό δευτερογενή παραγωγικό τομέα. Η πλειοψηφία των «κίτρινων» βιομηχανικών (532) και κατασκευαστικών (189) επιχειρήσεων εκδήλωσαν την πρόθεση τους να προχωρήσουν σε επισκευές. Πάντως οι περισσότερες κόκκινες βιομηχανικές (116) όπως και αρκετές κόκκινες κατασκευαστικές επιχειρήσεις (38) εξέφρασαν την πρόθεση να μετεγκατασταθούν.

Πηγή: ΥΠΕΣΔΔΑ, 1999, επεξεργασία Ε.Ο.

Στους υπό διερεύνηση δήμους, το 65% των βιομηχανικών και κατασκευαστικών επιχειρήσεων εκδήλωσε πρόθεση για επισκευές, ενώ για ανακατασκευή και μετεγκατάσταση τα αντίστοιχα ποσοστά είναι 16% και 19%. Τα ποσοστά αυτά είναι σημαντικά γιατί εκφράζουν την τάση για αναδιάρθρωση της τοπικής παραγωγικής βάσης, ως αποτέλεσμα του σεισμού.

Οι δήμοι Ιλίου (24), Περιστερίου (22) και Πετρούπολης (14) είναι οι δήμοι με τις περισσότερες προς μετεγκατάσταση επιχειρήσεις. Αυτό δεν είναι τυχαίο από το γεγονός ότι οι δήμοι αυτοί έχουν στα διοικητικά τους όρια τις περισσότερες κόκκινες επιχειρήσεις και συμπεριλαμβάνονται στις πλέον πληγείσες περιοχές. Επιπλέον υφίστανται έντονες οικιστικές πιέσεις, “εκ των έσω” (άνοδος αξιών γης, διεργασίες gentrification, κ.α) που καθιστούν ασύμφορη, για τις επιχειρήσεις, την αναζήτηση νέας εγκατάστασης εντός των ορίων των δήμων. Τέλος, θα διερευνηθεί κατά πόσον ορισμένες επιχειρήσεις θεώρησαν “ευκαιρία” την καταστροφή της (κυρίως ενοικιασμένης) κτιριακής υποδομής τους, για έναν εκσυγχρονισμό σε άλλη θέση.

Στις περιπτώσεις των “κόκκινων” επιχειρήσεων η πρόθεση μετεγκατάστασης είναι σχεδόν αναπότρεπτη καθώς η ανακατασκευή στην ίδια θέση παίρνει χρόνο που σημαίνει μεγάλη διάρκεια διακοπής της λειτουργίας της επιχείρησης. Άλλωστε στις περιπτώσεις των επιχειρηματιών που νοικιάζουν το “κόκκινο” κέλυφος η ανακατασκευή και ο χρόνος υλοποίησής της εξαρτώνται πλήρως από τις προθέσεις του ιδιοκτήτη του κτιρίου.

Άξιο περαιτέρω διερεύνησης είναι ότι το Ίλιο, αν και δήμος πληθυσμιακά μικρότερος από το Περιστερί και έχοντας σε απόλυτο αριθμό μικρότερες ζημιές, παρουσιάζει μεγαλύτερο αριθμό βιομηχανικών και κατασκευαστικών επιχειρήσεων που επιθυμούσαν να μετεγκατασταθούν.

5.3. Οι επιπτώσεις στην τοπική απασχόληση

Η ανεργία στις πληγείσες περιοχές αυξήθηκε μετά το σεισμό της 7^{ης} Σεπτεμβρίου κατά 28%. Θα πρέπει να επισημανθεί ότι η περιοχή ήταν ήδη πριν από το σεισμό, επιβαρυνόμενη με υψηλά ποσοστά ανεργίας. Το ποσοστό των ανέργων στο σύνολο των απασχολούμενων ήταν, πριν το σεισμό, 25%. Στους δήμους Ιλίου, Καματερού και Πετρούπολης το ποσοστό αύξησης της ανεργίας ήταν μεγαλύτερο από το μέσο όρο του αντίστοιχου ποσοστού στο σύνολο της τοπικής απασχόλησης.

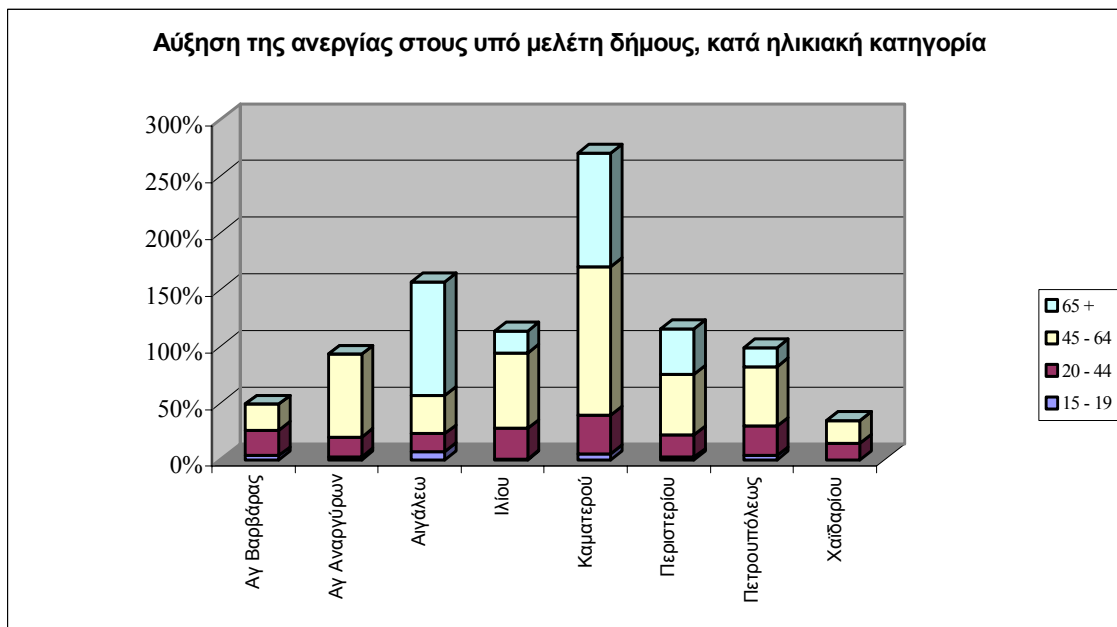
Πηγή: ΥΠΕΣΔΔΑ, 1999, επεξεργασία Ε.Ο.

Χαρακτηριστικό των συνθηκών αλλά και του κλίματος κοινωνικής ανασφάλειας της εποχής, μετά το σεισμό της 7^{ης} Σεπτεμβρίου 1999, είναι ότι 12.351 εργαζόμενοι απασχολούνταν σε επιχειρήσεις οι οποίες είχαν χαρακτηριστεί κίτρινες ή κόκκινες και συνέχιζαν κανονικά τη λειτουργία τους. Το δεδομένο αυτό συμπληρώνει καταγγελίες που είχαν δει το φως της δημοσιότητας εκείνη τη περίοδο (βλ. *Αυγή* 20.9.1999 και *Ελευθεροτυπία* 25.9.1999) στις οποίες περιγράφονταν οι πιέσεις από τους εργοδότες.

Η ανεργία έπληξε κυρίως τη μεσαία ηλικία. Η αύξηση της ανεργίας μετά από το σεισμό στους πολίτες με ηλικία μεταξύ των 45 και 64 ετών έφτασε το 51%. Επίσης, η αύξηση της ανεργίας στους άντρες ήταν συνολικά 37% ενώ στις γυναίκες 19% μία διαφορά η οποία διατηρείται και στους επιμέρους δήμους.

Ανάλογα συμπεράσματα προκύπτουν και για την αγορά εργασίας στους υπό εξέταση δήμους. Η μόνη αξιοσημείωτη διαφορά είναι ότι η αύξηση του ποσοστού της ανεργίας στη μεσαία ηλικία στην περίπτωση των δήμων της Δυτικής Αθήνας, είναι ακόμη μεγαλύτερη και φθάνει στο 57%. Σε αυτή την περίπτωση χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι ο δήμος Καματερού στον οποίο μετά το σεισμό υπερδιπλασιάστηκαν οι άνεργοι του. Η αύξηση της ανεργίας στη μεσαία ηλικία εξηγείται από τα χαρακτηριστικά των επιχειρήσεων (κλαδική ειδίκευση, μέγεθος, τεχνολογική υποδομή,

παραγωγική διαδικασία, κ.λ.π.) οι οποίες ήταν στην πλειοψηφία τους “παραδοσιακές”. Δεν υπάρχουν στοιχεία για μία λεπτομερέστερη ανάλυση στην καταγραφή του ΥΠΕΣΔΔΑ. Για περισσότερη τεκμηρίωση βλ. παρακάτω τα Κεφάλαια 6 και 7της έρευνας.

Πηγή: ΥΠΕΣΔΔΑ, 1999, επεξεργασία Ε.Ο.

Το γεγονός ότι η ανεργία με αίτιο το σεισμό έπληξε περισσότερο τη μεσαία ηλικία δημιουργεί ερωτηματικά όχι μόνο για τα κοινωνικά προβλήματα αλλά και για τις παρεμβατικές-διορθωτικές πολιτικές που θα πρέπει να εφαρμοστούν με στόχο την επανένταξη των πολιτών αυτών στην αγορά εργασίας. Οι πολιτικές αυτές δεν πρέπει να είναι μονοσήμαντες και να σκοπεύουν αποκλειστικά στην επαγγελματική εκπαίδευση ή την επανειδίκευση των εργαζομένων. Θα πρέπει να λαμβάνουν υπόψη τους τα τοπικά χαρακτηριστικά της αγοράς εργασίας, τις δεξιότητες, την εμπειρία, τα τοπικά παραγωγικά και πολιτιστικά πρότυπα κλπ.

Πηγή: ΥΠΕΣΔΔΑ, 1999, επεξεργασία Ε.Ο.

Πηγή: ΥΠΕΣΔΔΑ, 1999, επεξεργασία Ε.Ο.

Παρατηρείται ότι το ποσοστό αύξησης της ανεργίας στη μεταποίηση είναι το μεγαλύτερο από όλους τους υπόλοιπους κλάδους. Από αυτή την άποψη δικαιολογείται η επιλογή της έρευνας να επικεντρωθεί στις επιπτώσεις του σεισμού της 7^{ης} Σεπτεμβρίου 1999 στη μεταποίηση. Το ίδιο συμπέρασμα προκύπτει και για τους δήμους που μελετάμε. Εξάιρεση αποτελούν η Αγ. Βαρβάρα και το Χαϊδάρει που αποτελούν υπερτοπικά εμπορικά κέντρα για την περιοχή της Δυτικής Αθήνας και κατά συνέπεια το μεγαλύτερο ποσοστό αύξησης της ανεργίας σημειώνεται στον εμπορικό τομέα.

Πηγή: ΥΠΕΣΔΔΑ, 1999, επεξεργασία Ε.Ο.

Οι βασικότερες αιτίες της ανεργίας ήταν το προσωρινό ή οριστικό κλείσιμο των επιχειρήσεων. Επειδή η μέση απασχόληση /επιχείρηση ήταν μικρή δεν έγιναν άμεσα αισθητές οι αλλαγές στην τοπική αγορά εργασίας. Μακροπρόθεσμα όμως τα αποτελέσματα ήταν αρνητικά επειδή οι επιχειρήσεις της περιοχής εργάζονται σε μεγάλο ποσοστό “άτυπα” και οι εργαζόμενοί τους με άτυπες εργασιακές σχέσεις. Τα χαρακτηριστικά αυτά αποτυπώνονται στα σημαντικά ποσοστά ανέργων που αρνήθηκαν να δηλώσουν την αιτία της ανεργίας τους: λόγω των άτυπων εργασιακών τους σχέσεων δεν είχαν θεμελιώσει “τυπικό δικαίωμα απασχόλησης”, έτσι ώστε όταν ρωτήθηκαν δεν δήλωσαν και τα αίτια ανεργίας (βλ. Πίνακες στο Παράρτημα).

5.4. Ανακεφαλαίωση

Από την έρευνα του ΥΠΕΣΔΔΑ, ένα μήνα μετά το σεισμό, προκύπτει μία πρώτη εικόνα των οικονομικών και κοινωνικών επιπτώσεων του σεισμού της 7.9.99 στη Δυτική Αθήνα. Για τα νοικοκυριά και για τις επιχειρήσεις προκύπτει σαφώς η επιλογή της παραμονής στη γειτονιά της κατοικίας ή εργασίας και η επίλυση των όποιων προβλημάτων με τη στήριξη άτυπων δικτύων συγγενών, φίλων και συνεργατών. Τα περιορισμένα εισοδηματικά αποθέματα και ο μικρός και παραδοσιακός χαρακτήρας των επιχειρήσεων, συνέτειναν στην αναζήτηση λύσεων εντός γνωστών ελεγχόμενων γεωγραφικών και κοινωνικών ορίων. Η προσωρινή ή οριστική διακοπή λειτουργίας των επιχειρήσεων αύξησε τα ποσοστά τοπικής ανεργίας από 25% (πριν το σεισμό) σε 28% (μετά το σεισμό). Η αύξηση της ανεργίας έπληξε κυρίως τη μεσαία ηλικία. Τα στοιχεία του ΥΠΕΣΔΔΑ, παρότι πολύτιμα, δεν παρέχουν άλλα στοιχεία για τις επιχειρήσεις και την απασχόληση. Αυτά αναζητούνται στη συνέχεια από άλλες δευτερογενείς πηγές και από τις δύο πρωτογενείς έρευνες πεδίου τις οποίες πραγματοποίησε η Ε.Ο.